

nje i ljubavi, Crkve i Boga ljubavi koji jamči spasenje i pobjedu dobra nad zlom.

Juričeva knjiga s priloženom samo važnijom bibliografijom na stranim jezicima ali s postojećom bibliografijom na hrvatskom jest izvrstan prilog biblijskoj literaturi u nas. Koga imalo zanima zagonetna knjiga Ivanova Otkrivenja, treba pročitati ovaj izvrstan komentar. Mislim ipak da je prava šteta što je naslovnu stranicu izdavač naslovio s *1260 dana u skloništu* pa u mnoštvu ezoterijske i gnostičke literature već i u nas čitatelji ostaju smučeni jer rijetko tko zna da je to simbolični broj o Crkvi iz knjige Otkrivenja. U naslovnu stranicu trebao je doći podnaslov iz knjige i vjerojatno bi privlačio pažnju i studenata teologije i mnogih drugih čitatelja koji bi u Juričevu komentaru ove knjige našli divno protumačene riječi knjige Otkrivenja, knjige utjehe i nade.

Ilustrirana povijest Banjolučke biskupije

Franjo MARIĆ - Anto ORLOVAC, *Banjolučka biskupija u riječi i slici od 1881. do 2006. Povodom 125. obljetnice utemeljenja Biskupije*, Biskupski ordinarijat, Banja Luka, 2006., 752 str.

Uzimajući u ruke knjigu impozantna opsega nastalu povodom 125. godišnjice utemeljenja Banjolučke biskupije, čitatelj očekuje prigodničarski tekst kakav priliči obljetnicama i proslavama. Kako podnaslov obećava "riječ i sliku", to se uvjerenje učvršćuje. Ali čim pogleda sadržaj, shvatit će da ulazi u prostore specifičnoga istraživanja jedne povijesti, povijesti naroda, Crkve, jedne zemlje, njezinih ljudi, njezine vjere i njezinih svećenika. Uočiti će vrlo

brzo, već na početnim stranicama da je politička povijest određivala povijest biskupije u cjelini. "Još prigodom 100. obljetnice naše biskupije postojala je slična nakan, koju je tadašnja 'viša sila' spriječila u zadnji tren. Službene vlasti ondašnje države, koje su ušle u povijest kao zatirači crkvenoga i uopće vjerskoga života, inzistirale su da se knjiga o 'stoljeću' naše biskupije (koju je priredio jedan od autora ove publikacije mons. dr. Anto Orlovac) tiska sa sadržajem koji oni odobre. Kako se na to, zbog objektivnih ili povijesnih činjenica, nije moglo ni smjelo pristati, već prelomljen tekst povučen je iz tiskare da čeka povoljnije vrijeme i okolnosti" (str. 7). Kroz 125 godina društveno-političke prilike najčešće nisu bile sklone Crkvi i vjernicima, posebno posljednjih godina, pa knjiga svjedoči o brojnim gubicima, padovima, mučeništvu, ali i o nadi unatoč prividnom beznadu.

Izvanredan uvod u takvu problematiku predstavlja predgovor biskupa mons. dr. Franje Komarice, koji je opisao povijesni hod Banjolučke biskupije: "Zato i u ovom kontekstu možemo reći da mnoga događanja u povijesti Katoličke Crkve na području Banjolučke biskupije izgledaju kao katastrofa, a ona su, zapravo, milost. ...na području naše biskupije bio popriličan broj i istinskih svjedoka vjere - mučenika, neumornih i požrtvovnih apostola vjere i kršćanske djelotvorne ljubavi" (str. 9), "ne kao katastrofu nego kao milost". Tim se riječima tvrdi da povijest koju vodi Krist ne pišu samo političari, a još manje pobjednici. Stajalište o putu milosti zapravo je osnovno obilježje cijele knjige.

Knjiga ne govori samo o utemeljenju Biskupije nego "prikazuje nazočnost kršćanstva na području koje danas obuhvaća Banjolučka biskupija, prije nego je tu biskupija osnovana. Neupućeni bi, naime, či-

tatelj mogao steći dojam da je katolička vjera u ovim krajevima produkt iz bliže prošlosti, ali istina je posve drugačija. Kršćanstvo je na području današnje Banjolučke biskupije pustilo duboko korijenje još u prvo kršćansko doba” (str. 12).

Autori u uvodnim poglavljima slijede kronološki red, pa govore o utemeljenju Biskupije, o gradnji katedrale sv. Bonaventure u Banjoj Luci, o Biskupskom ordinarijatu, što je podloga za izlaganje o kasnijim događanjima. U posebnom poglavljju doneseni su životopisi banjolučkih biskupa od 1881. do 2006. god., kao i podaci o biskupima i kardinalima podrijetlom s ovoga područja. Kad sagledamo niz uglednika vjere i uma, još nam je teže suočavanje s kasnijim tragičnim događanjima, posebno s ljudskim gubicima.

Jedno poglavlje posvećeno je najvećemu sinu banjolučkoga kraja bl. Ivanu Merzu, a poseban osvrt dan je na papinski pohod Banjoj Luci prigodom proglašenja Ivana Merza blaženim.

Nakon tih dijelova slijedi povijest Banjolučke biskupije, i to s aspekta opće i političke povijesti, zatim demografska slika Hrvata katolika na tome području u naznačenom vremenskom protegu. Tu se već susrećemo s tragičnim podacima: “Zbog turskih osvajanja, progona, odvođenja u ropstvo, iseljavanja i islamizacije, broj katolika postupno se drastično smanjio. Valja imati na umu *da je u Krajini prije turske invazije stanovništvo bilo hrvatsko i katoličko... Prije turske invazije nije bilo u njoj pravoslavnog elementa. ...Staro hrvatsko, čakavsko stanovništvo između Vrbasa i Kupe gotovo je potpuno iščezlo u ratnim godinama XV. i XVI. v.*” (str. 57). Tragični podaci slijede i na stranicama koje govore o uništavanju sakralnih objekata: “...prema tome godine 1334. na području današnje Banjolučke biskupije imala

čak 67 crkava i župa, a većina ih nije dočekala 1501. godinu” (str. 52). Taj se tragični hod nastavlja kroz povijest. Tijekom Drugoga svjetskoga rata i poraća Banjolučka je biskupija teško stradala: “Tako je u ratu i poraću čak 13 župa posve ugaslo. ...Osim toga, još desetak župa svedeno je na samo nekoliko stotina ili čak desetina vjernika... a sve ostale teško su stradale” (str. 61). Poslije Drugoga svjetskoga rata biskupija se teško i s mukom oporavljala. Kad se stanje nešto normaliziralo, dolazi *rat bez rata* 1992.-1995. U tom periodu “ukupno je oštećeno ili posve uništeno 98 % župnih i filijalnih crkava te (grobljanskih) kapelica. Također je uništeno oko 33 % drugih crkvenih zgrada, samostana i župnih pastoralnih središta” (str. 64). Što reći na ovo: “*Božji je dar našoj mjesnoj Crkvi što možemo, kao Biskupija, svijetla obraza stati pred sud i crkvene i svjetovne domaće i svjetske javnosti, ...što nismo željeli niti želimo sukob... niti smo druge na bilo koji način ugrozili ili zakinuli*” (str. 64).

Slijedeća dva poglavlja predstavljaju statističko-povijesni osvrt na župe Banjolučke biskupije u prošlosti i sadašnjosti, posebno one nestale tijekom ratova i poraća. Slijedi popis i povijest samostana na tome području, te popisi svećenika i redovnika, živih i pokojnih. U Drugom svjetskom ratu “i nakon njega ubijeno je ili nestalo 12 biskupijskih svećenika... Svećenika franjevac provincije Bosne Srebrene smrtno je stradalo 15. ...Osim toga, još je osam biskupijskih svećenika (uglavnom njemačke narodnosti) bilo prisiljeno zauvijek napustiti svoje župe, a desetak njih odmah nakon rata osuđeno je na dugotrajne zatvorske kazne” (str. 61, 62). Poslije toga smrtonosnoga udara biskupija se vrlo teško oporavljala. Kad se malo oporavila, dolazi *rat bez rata* 1992.-1995. “Prije

toga na području Banjolučke biskupije živjelo je 120 000 katolika. ...Rezultat toga *etničkog čišćenja* jest to da je na području Banjolučke biskupije u tzv. entitetu Republike Srpske od oko 80 000 katolika, koliko ih je tu živjelo 1991., sada ostalo tek 6500” (str. 61, 62, 63, 64). I u ovom posljednjem krvavom nasrtaju na Hrvate u Banjolučkoj je biskupiji ubijeno šest svećenika i jedna časna sestra, a sedmi svećenik Ratko Grgić odveden je iz svoga župnoga stana u Novoj Topoli u lipnju 1992. i od tada mu se gubi svaki trag. Ovome broju treba dodati i mons. Kazimira Višatickoga, koji je ubijen u župnoj kući 17. studenoga 2004. U tom ludilu ubijeno je više od 400 Hrvata u svojim domovima.

U tako naznačenom okviru prezentiran je život i borba za opstanak Crkve i naroda, nastojanja i naponi svećenika, mučeništvo i nestajanje pred očima europske i svjetske javnosti i pred očima svih boraca za ljudska prava. Podaci su izneseni kao objektivan komentar i u tabličnim statističkim prikazima, temeljeni na autentičnoj građi, oslobođeni utjecaja osobnih emotivnih stajališta. Znanstvenu vjerodostojnost jamče opsežna bibliografija i kritički aparat.

Sve su župe opisane prema jedinstvenom obrascu, naravno u opsegu ovisnom o veličini, značenju i prilikama. Saznajemo redovito koji je svetac zaštitnik, komu su posvećene crkve na župnom području, tko je osnivač župe, tko danas njome upravlja (franjevac ili biskupijski svećenici), a posebno su doneseni podaci iz povijesti mjesta i župe. Iako se to zbog obilja grade i povijesnih fakata ne bi očekivalo, tekstovi su pisani s puno ritma i živosti, zbog čega su zanimljivi čitateljstvu različitih stupnjeva obrazovanja i interesa.

Osnovni osjećaj, koji snažno probija dok čitate ove retke, jest da se i ljudi i krajevi stalno nalaze između godina mira i

blagostanja i hoda po mukama. Nezaobilazno je pitanje kako je sve to mogao preživjeti puk i pojedinac, naročito kad se nademo pred fotografijama velebnih objekata, koji se već na sljedećoj stranici prikazuju kao ruševine i zgarišta.

Statistike o kretanju broja vjernika svakako su porazne, pa je tim veće poštovanje prema onima koji nastoje sačuvati preostalu pastvu.

Autori dodaju svojoj knjizi segment kulturne povijesti opisom nekadašnjih i današnjih hrvatskih crkvenih i civilnih ustanova i udruga u Banjoj Luci, što je svojevrsan izraz optimizma i vjere u budućnost. Tomu dojmu posebno pridonosi kompozicijski smještaj toga dijela na kraj knjige.

Sve što smo dosad istaknuli onaj je dio koji su autori u podnaslovu označili odrednicom “u riječi”, a dio “u slici” nimalo ne zaostaje, dapače je mjestimično impresivniji. Osim kvalitete fotografija svakako treba naglasiti svrhovit izbor, koji je u potpunom skladu s tekstovnim dijelom i savršeno ga prati. Ako govorimo o probuđenim emocijama čitatelja, onda slike nerijetko odnose pobjedu nad riječju.

Naslov “Gledajte i to smo mi” mogao bi stajati ispred odjeljka s reprodukcijama slika Gabrijela Jurkića, smještenim u galeriji franjevačkoga samostana u Gorici kod Livna, ispred fotografija najnovijih umjetničkih ostvarenja u obnovljenim objektima, ispred fotografija novih crkava i župnih kuća - primjera najsuvremenijega graditeljskoga umijeća. Samo skromnošću dvojice autora objašnjava se zašto takva naslova nema.

Na kraju, koristan prateći materijal predstavlja adresar ustanova i svećenika Banjolučke biskupije.

Kad zaklopimo knjigu, ostaju pitanja. Prvo je: Zar je sve to moguće u civilizira-

noj Europi, jer nam je najjači dojam da je cilj bio uništenje i izgon Hrvata s toga područja kroza stoljeća?

Drugo je: Kako su ljudi i Crkva preživjeli i kako danas žive, čemu se nadaju? Koji je smisao mučeništva, zašto toliko smrti?

Treće je: Tko su ti zločinci i tko ih štiti?

Kad zaklopimo knjigu, osnovni je osjećaj potrebe da zahvalimo autorima na pregnuću i da iskažemo svoje priznanje radu zasnovanom na najboljim načelima znanosti, ali i na načelima vjernosti Crkvi i narodu. Samo je, naime, ta vjernost mogla uložiti godine i dane predanoga, kritičkoga i stvaralačkoga rada kako bi nastala ova jedinstvena povijest koju bi trebalo prevesti na neki svjetski jezik.

Nužnost zapisa bila im je osnovni pokretač, što se potvrđuje i citatom iz djela Ive Andrića na kraju knjige: *Jer kad dode do kakva prevrata, mogu se lako i zauvijek uništiti ćuprije, gradovi, džamije i crkve, ali knjiga se ne može razoriti.*

Ova će knjiga svojim tekstom i svojim znanstveno-kritičkim aparatom poslužiti i pomoći u nastanku drugih, različitih i istovrsnih knjiga. Ona će uvijek biti na ponos svojim autorima i hrvatskoj javnosti. Ipak njezin će najveći uspjeh biti ako postane svjetlo i putokaz naraštajima vjernika i svećenika, redovnika i biskupa, jer će tada značiti jamstvo života Banjolučke biskupije u sljedećim stoljećima.

Tada će se ostvariti riječi iz gesla što ga je uz svoj predgovor istaknuo biskup dr. Franjo Komarica: *Ovdje mrtvi žive, ovdje nijemi govore.*

Kako želimo da drugi naučava o nama?

David L. COPPOLA (izd.), *What do We Want The Other to Teach About Us? Jewish, Christian, and Muslim Dialogues*, Sacred Heart University Press, Fairfield, Connecticut, USA, 2006., XVIII+421 str., cijena 26.95 dolara.

Katoličko sveučilište Srca Isusova u gradu Fairfieldu, država Connecticut, SAD, organiziralo je od 2000. do 2003. god. pet simpozija o temi iz naslova ove knjige: Kako želimo da sljedbenici drugih religija i uvjerenja naučavaju o našoj vjeri? Knjiga sadrži odabrana predavanja s tih susreta, sažetak rasprave i prigodna pitanja za nastavak praktičnog i znanstvenog razmišljanja. Katolički urednik David L. Coppola podsjeća u uvodu na osnovne tekstove katoličkog učiteljstva o stavu Crkve prema nekršćanskim religijama te iznosi nastojanje sudionika dijaloga da svoju vjeru predstavljaju drugima te nauče tako predstavljati druge da oni u tome mogu sebe prepoznati. Oslanjajući se na zlatno pravilo ističe: "Čini drugima ono što želiš da oni čine tebi sada - znači da ćete o nama tako naučavati kako želite da mi naučavamo o vama: adekvatno, pošteno, s poštovanjem. Postajemo jedni drugima zrcalo ondje gdje se može prepoznati međusobna srodnost u misteriju" (str. XV). Organizatori su se oslonili na encikliku Ivana Palva II. *Veritatis spendor* iz 1993. god., koji uči da svoju vjeru drugima izlažemo a ne namećemo. Najavljuje da autori priloga žele potaknuti nastavak dijaloga i odgoj vjernika u sinagogama, crkvama i džamijama te podsjetiti kako dijalog s drugima traži dijalog unutar vlastite zajednice.